

SIFAT DARAJALARINI O'RGATISHGA OID TAVSIYALAR

(6-SINF MISOLIDA)

Fattayeva Farangiz

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
O'zbek tili va adabiyoti universiteti talabasi*

farangizfattoyeva8@gmail.com

Tel: +998931129703

Annotatsiya Ushbu maqola 6-sinf o'quvchilari uchun o'zbek tilida "Sifat darajalari" mavzusini yoritishga bag'ishlangan. Maqolada sifatning oddiy, qiyosiy, ozaytirma va orttirma darajalarini o'qitish haqida ma'lumot beriladi. Har bir daraja misollar bilan tushuntirilib, o'quvchilar mavzuni oson o'zlashtirishi uchun amaliy mashqlar keltiriladi. Maqola o'zbek tili darslarida o'quvchilarning nutqini boyitish va sifatlarni to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar Sifat, sifat darajalari, oddiy daraja, qiyosiy daraja, orttirma daraja, o'zbek tili, 6-sinf, grammatika, nutqni boyitish, amaliy mashqlar

Annotation This article is dedicated to cover the theme of "quality levels" in Uzbek for 6th grade students. The article provides information in a simple and understandable language about the simple, comparative and beauty levels of quality. Each level is explained by practical exercises for students to easily learn the topic of students. The article works in Uzbek language taught to form the concentration of students' speech and forming qualities.

Keywords quality, quality levels, simple level, comparative level, analysis, Uzbek, 6th grammar, grammar, speech enrichment, practical exercises

Аннотация Эта статья посвящена теме «уровней качества» в Узбеке для учеников 6 -го класса. Статья предоставляет информацию на простом и понятном языке о простых, сравнительных уровнях качества и красоты. Каждый уровень объясняется практическими упражнениями для студентов, чтобы легко изучить тему

студентов. Статья работает на узбекском языке, который учит сформировать концентрацию речи студентов и формировать качества.

Ключевые слова качество, уровни качества, простой уровень, сравнительный уровень, анализ, Узбек, 6-я грамматика, грамматика, обогащение речи, практические упражнения

Kirish

O'zbek tilida so'zlarning ma'nosini yanada aniq va ta'sirchan ifodalashda sifatlar alohida o'rin tutadi. Sifatlar narsalar, hodisalar yoki shaxslarning xususiyatlarini, miqdorini yoki sifatini bildiradi va nutqni rang-barang qilishga xizmat qiladi. O'zbek tili grammatikasida sifatning to'rtta darajasi – oddiy, qiyosiy, ozaytirma va orttirma darajalar mavjud. Masalan, “chiroyli” (oddiy daraja), “chiroyliroq” (qiyosiy daraja), “biroz chiroyli” (ozaytirma daraja) va “eng chiroyli” (orttirma daraja) so'zlari sifatning turli shakllarini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining 2022-yilgi 6-sinf ona tili darsligiga ko'ra, sifat darajalari o'quvchilarga tilning grammatik qoidalarini o'rganish, so'zlarni to'g'ri qo'llash va o'z fikrlarini aniq ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tilshunoslik nuqtai nazaridan, balki o'quvchilarning kundalik hayotda samarali muloqot qilishlari uchun ham zarurdir.¹ Masalan, biror narsani taqqoslash yoki eng yaxshi sifatni ta'kidlashda sifat darajalari muhim vosita sifatida xizmat qiladi. 6-sinf o'quvchilariga sifat darajalarini sodda va tushunarli tilda o'rgatish, ularni amaliy misollar orqali mustahkamlash va nutqlarini yanada boyitishga yordam berish maqsadida yozilgan.² O'zbek tili o'zining so'z boyligi, nozik grammatik tuzilishi va ta'sirchan ifoda uslublari bilan nafaqat O'zbekiston xalqining milliy o'zligini aks ettiradi, balki jahon tillari orasida ham muhim o'rin tutadi. Sifat narsalar, hodisalar yoki shaxslarning belgi va xususiyatlarini aniq tasvirlash imkonini beradi. Sifatlar orqali biz dunyoni rang-barang, jonli va aniq ko'rishimiz mumkin: masalan, “yashil dalalar”, “baland tog'lar” yoki “mehribon inson” kabi iboralar

¹ To'ychiyeva M., Yuldasheva G., Xolmatova Z. O'zbek tili. 6-sinf uchun darslik – Toshkent “O'zbekiston” nashriyoti, 2024. 47 b.

² Ismoilova S., Mirzayeva D. O'zbek tili. 6-sinf uchun mashqlar to'plami. – Toshkent “G'afur G'ulom” nashriyoti, 2024. 109 b.

nutqimizni yanada jozibali qiladi. O'zbek tili grammatikasida sifatlarning to'rtta darajasi – oddiy, qiyosiy, ozaytirma va orttirma darajalar mavjud bo'lib, ular so'zlarning ma'nosini taqqoslash, bir-biriga nisbatan ustunlikni ko'rsatish yoki eng yuqori sifatni ta'kidlashda ishlatiladi. Masalan, “tez” (oddiy daraja), “tezroq” (qiyosiy daraja), “biroz tez” (ozaytirma daraja) va “eng tez” (orttirma daraja) so'zlari sifatning turli shakllarini ifodalaydi.

Asosiy qism

O'zbek tili grammatikasida sifatlarning so'z turkumi sifatida narsalar, shaxslar yoki hodisalarning belgi, xususiyatini ifodalaydi. Ular nutqni tasviriy, ta'sirchan va aniq qilishga xizmat qiladi, shu bilan birga obyektlarning bir-biriga nisbatan farqini yoki ustunligini ko'rsatadi. 2022-yilgi 6-sinf ona tili darsligiga ko'ra, sifat darajalari mavzusi o'quvchilarga tilning grammatik tuzilishini tushunish, so'zlarni to'g'ri qo'llash va o'z fikrlarini ravon ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy o'rin egallaydi. Sifatlarning to'rtta asosiy darajasi mavjud: oddiy daraja, qiyosiy daraja, ozaytirma daraja va orttirma daraja. Ushbu darajalar nutqda turli maqsadlarda qo'llanilib, o'zbek tilining boy imkoniyatlarini ochib beradi. Quyida har bir daraja aniq misollar bilan tushuntiriladi. Orttirma daraja belgining eng yuqori darajada ekanini bildiradi. "Eng", "nihoyatda", "juda" kabi so'zlar yoki kuchaytiruvchi shakllar bilan beriladi.

Bu yil eng serhosil yil bo'ldi.

U nihoyatda aqlli bola.

Yashil-yashil maysalar dalani qoplagan edi.

Oddiy daraja sifatning asl shaklini ifodalaydi va hech qanday taqqoslashsiz, faqat obyektning xususiyatini bildiradi. Masalan, “chiroyli gul” iborasida “chiroyli” so'zi gulning sifatini tasvirlaydi, ammo uni boshqa gullarga nisbatan solishtirmaydi. Yana bir misol, “ajoyib qiz” birikmasida “ajoyib” so'zi qizning xususiyatini ko'rsatadi, lekin boshqa qizlarlar bilan taqqoslanmaydi. Oddiy daraja sifatlarning eng keng tarqalgan shakli bo'lib, kundalik nutqda, yozma matnlarda, insho va hikoyalarda tez-tez uchraydi. O'quvchilar uchun bu

darajani tushunish muhim, chunki u sifatlarning asosiy ma'nosini anglashga yordam beradi. Masalan, “katta uy”, “aqli bola” yoki “yashil daraxtlar” kabi iboralar oddiy daraja sifatlariga misol bo‘lib, ular obyektning aniq belgisini ifodalaydi. Qiyosiy daraja esa sifatning bir obyektini boshqa obyektga nisbatan taqqoslashda ishlatiladigan shaklidir.³ O‘zbek tilida qiyosiy daraja odatda sifatga “-roq” qo‘shimchasi qo‘shilishi orqali hosil qilinadi. Masalan, “katta” so‘zidan “kattaroq” (Bu uy undan kattaroq), “yaxshi” so‘zidan “yaxshiroq” (Uning yozuvi mendan yaxshiroq) shakllari hosil qilinadi. Qiyosiy darajada ko‘pincha “dan” kelishigi ishlatiladi, bu taqqoslanayotgan obyektini aniq ko‘rsatishga yordam beradi. Masalan, “Bu kitob undan qiziqroq” yoki “U mendan balandroq” kabi jumlar qiyosiy darajaning aniq namunasidir.⁴ O‘quvchilar uchun qiyosiy darajani o‘rganish nutqda taqqoslash usullarini o‘zlashtirish va fikrlarni aniqroq ifodalash imkonini beradi. Orttirma daraja sifatning eng yuqori yoki eng past sifatini ifodalaydi va bir guruh obyektlar ichida eng muhim xususiyatni ta’kidlash uchun ishlatiladi. O‘zbek tilida orttirma daraja “eng”, “juda”, “nihoyatda” so‘zlari yordamida hosil qilinadi. Masalan, “eng chiroyli” (Bu eng chiroyli gul) yoki “eng tez” (Bu eng tez mashina) kabi iboralar orttirma darajaga misoldir. Orttirma daraja kundalik nutqda ham, yozma matnlarda ham keng qo‘llanadi, ayniqsa biror narsaning ustunligini ta’kidlash zarur bo‘lganda. Masalan, “Bu sinfdagi eng aqli o‘quvchi” yoki “Eng baland tog‘” kabi jumlar orttirma darajaning amaliy qo‘llanilishini ko‘rsatadi. O‘quvchilar uchun bu darajani o‘rganish o‘z fikrlarini ta’sirchan ifodalash va yozma ishlarida tasviriy vositalardan foydalanishga yordam beradi. Har bir daraja o‘quvchilarning nutqini boyitishda o‘ziga xos rol o‘ynaydi.⁵ Masalan, oddiy daraja oddiy tasvirlar uchun, qiyosiy daraja taqqoslash uchun, orttirma daraja esa eng muhim sifatni ta’kidlash uchun ishlatiladi. Ozaytirma daraja esa “picha”, “biroz”, “xiyla” kabi so‘zlar va “-ish” qo‘shimchasi orqali yasaladi. “Biroz baland”, “Ko‘kish”, “Xiyla past” kabi so‘zlar misol bo‘loladi. O‘zbek tili darslarida bu mavzu nafaqat grammatik qoidalarni o‘rgatish, balki o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, insho

³ Nurmonov A. O‘zbek tili grammatikasi. Morfologiya. – Toshkent “Akademnashr”, 2020. 76 b.

⁴ Shomaksudov Sh. O‘zbek tilida so‘z turkumlari. – Toshkent “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2019. 54 b.

⁵ Rahmonova N., Qodirova D. O‘zbek tili Amaliy mashqlar va topshiriqlar. 6-sinf. – Toshkent “Yangiyo‘l” nashriyoti, 2023. 98 b.

va hikoyalarda sifatlardan samarali foydalanishni o'rgatish uchun muhimdir. Amaliy mashqlar orqali o'quvchilar sifat darajalarini to'g'ri qo'llashni o'rganadilar. Masalan, "Bu daraxt baland" jumlasini qiyosiy darajaga aylantirilganda "Bu daraxt undan balandroq" bo'ladi, orttirma darajada esa "Bu eng baland daraxt" shaklini oladi. 6-sinf o'quvchilari sifat darajalarini sodda va tushunarli tarzda o'zlashtirib, ularni kundalik nutq va yozma ishlarida qo'llashni o'rganadilar.

Birinchi tili ingliz tili bo'lgan o'quvchilar uchun English an essential kitobida sifat va uning darajalari quyidagicha tushuntiriladi:

O'zak shakli	Qiyosiy daraja shakli	Orttirma daraja shakli
Yangi	Yangiroq	Eng yangi
Eski	Eskiroq	Eng eski
Qorong'u	Qorong'uroq	Eng qorong'u

Bu jadval orqali o'quvchilar oddiy sifatdan uning darajalarini qanday yasashni o'rganadi. Ya'ni qiyosiy daraja yasash uchun sifatdan so'ng -roq qo'shimchasi qo'shiladi, orttirma daraja uchun esa sifatdan oldin "eng", "juda" kabi so'zlar qo'yiladi. Ozaytirma daraja ham xuddi shunday "biroz", "xiyla", "nim" kabi so'zlarni sifatdan oldin qo'yish orqali yasaladi.

Xulosa

Sifat darajalari o'zbek tili grammatikasining eng muhim va qiziqarli bo'limlaridan biri sifatida nutqni boyitish, fikrlarni aniq va ta'sirchan ifodalashda alohida o'rin tutadi. Oddiy daraja ob'ektlarning xususiyatlarini soddalik bilan tasvirlasa, qiyosiy daraja taqqoslash orqali so'zlarga yangi ma'no qo'shadi, orttirma daraja esa eng yuqori sifatni ta'kidlash bilan nutqni yanada jozibali qiladi. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining 2022-yilgi 6-sinf ona tili darsligiga muvofiq, sifat darajalari mavzusi o'quvchilarga nafaqat tilning grammatik

qoidalarini o'zlashtirish, balki o'z fikrlarini erkin va ijodiy ifodalash, incho va hikoyalarda sifat darajalaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu mavzu o'quvchilarning kundalik hayotda samarali muloqot qilishlariga, do'stlar bilan suhbatda taqqoslash yoki eng yaxshi sifatlarni ta'kidlash orqali o'z so'zlarini ta'sirchan qilishlariga yordam beradi. Masalan, “eng sevimli kitob”, “do'stimdan balandroq” yoki “chiroyli manzara” kabi iboralar sifat darajalarining amaliy qo'llanilishini ko'rsatadi. Ushbu maqola orqali 6-sinf o'quvchilari sifat darajalarini sodda, tushunarli va qiziqarli tarzda o'rganib, ularni kundalik nutq, yozma ishlar va ijodiy topshiriqlarda muvaffaqiyatli qo'llashni o'rganadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. To'ychiyeva M., Yuldasheva G., Xolmatova Z. O'zbek tili. 6-sinf uchun darslik – Toshkent “O'zbekiston” nashriyoti, 2024. 47 b.
2. Nurmonov A. O'zbek tili grammatikasi. Morfologiya. – Toshkent “Akademnashr”, 2020. 76 b.
3. Rahmonova N., Qodirova D. O'zbek tili Amaliy mashqlar va topshiriqlar. 6-sinf. – Toshkent “Yangiyo'l” nashriyoti, 2023. 98 b.
4. Shomaksudov Sh. O'zbek tilida so'z turkumlari. – Toshkent “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2019. 54 b.
5. Ismoilova S., Mirzayeva D. O'zbek tili. 6-sinf uchun mashqlar to'plami. – Toshkent “G'afur G'ulom” nashriyoti, 2024. 109 b.

FOYDALANILGAN INTERNET MANBALAR

1. www.uzedu.uz
 2. www.darslik.uz
 3. www.ziyonet.uz
 4. www.uztili.uz
-